

LANDSKAP TRÄDGÅRD JORDBRUK
Rapportserie

Hälsa och säkerhet inom landsbygdsturism

Rosmari Emanuelsson
Arbetsvetenskap, Ekonomi och Miljöpsykologi, SLU Alnarp

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap

Rapport 2009:18
ISSN 1654-5427
ISBN 978-91-86373-06-1
Alnarp 2009

Förord

Olyckor i lantbruksmiljö är ett stort problem både ur samhällsperspektiv och som individuellt lidande. I Sverige görs många insatser för att minska antalet olyckor. Hur olycksrisken ser ut för personer som besöker lantbruk inom verksamheten Bo på Lantgård i Sverige är inte känt. En skaderisk som kan föreligga besökare på jordbruk är att bli smittad av zoonoser, smittspridning mellan djur och människa. Denna risk kan vara större för besökare än för personer som bor på gården på grund av att besökare inte har ett immunförsvar som är uppbyggt i gårdsmiljö. Det kan finnas risk för livsmedelsburen ohälsa på gårdar som serverar mat. Denna risk borde inte vara större än hos andra företag som serverar mat. De flesta gårdar som har servering bereder endast frukost vilket oftast inte innebär några högriskmoment.

Med ekonomiskt stöd från SLO-fonden hos Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien, (KSLA) har en enkät till medlemmar i föreningen Bo på Lantgård genomförts och sammanställts i en rapport. Syfte med föreliggande projekt var att kartlägga hälso- och säkerhetsfrågorna inom turistverksamheten Bo på Lantgård för att som bas utarbeta praktiska råd riktat till dem som driver eller avser att starta upp satsningar inom landsbygdsturism i gårdsmiljöer.

Projektet har initierats och planerats av Professor Peter Lundqvist. Forskningsassistent Rosmari Emanuelsson har genomfört, bearbetat och sammanställt materialet med stöd av Docent Stefan Pinzke.

Ett stort tack riktas till medlemmar i föreningen Bo på Lantgård som har varit vänliga att svara på enkäten och delat med sig av erfarenheter.

Alnarp i juli 2009

Rosmari Emanuelsson
Forskningsassistent

Temagruppen Arbetsvetenskap

Sammanfattning

Följande undersökning har för avsikt att kartlägga hälso- och säkerhetsfrågor för turister som besöker lantbruk. En webbaserad enkät skickades till samtliga medlemmar i föreningen Bo på Lantgård som har e-postadress (323) för att kartlägga verksamheten. Svartfrekvensen uppgick till 57 procent. Resultatet av studien visar att olycksrisken för människor som besöker gårdarna är betydande. Flera incidenter rapporteras som skulle kunna ha lett till dödsfall eller svåra skador. Många gårdar är väl medvetna om den olycksdrabbade miljö de lever i och arbetar även aktivt med säkerhet, både för sig själva, familjen och för gäster. Dock saknar cirka hälften av gårdarna skriftlig information om säkerhet och regler. Sammanfattningsvis visar undersökningen att lantbruk är en högriskmiljö även för besökare. Arbetet med säkerhetsfrågor måste fortgå på bred front för att reducera risken för skador och dödsfall.

Summary

The purpose of the study was to establish the state of health and safety issues in regard to tourists visiting farms. A web-based survey was sent to all of the 323 members of the Swedish association Bed & Breakfast (Bo på Lantgård). The reply frequency was 57 percent. The results of the study show that the risk of accident is significant for tourists visiting farms. Several incidents were reported that could have lead to death or serous injury. Many farms are well aware of the precarious environment they live and work in, and are actively working with safety issues for them selves, family and guests. However, half of the farms lack written safety information and rules. To sum up the study shows that farms are a high risk environment even for visitors and that more should be done to reduce the risk of injury or death to visitors.

Innehållsförteckning

Inledning	5
Metod	6
Resultat	6
Allmänna frågor	6
1.2 Hur länge verksamheten Bo på Lantgård har funnits på gården	6
1.3 Vilka öppettider finns för gäster.....	6
1.4 Hur många gäster får plats samtidigt på gården	6
1.5 Vilken typ av pension som erbjuds på gården.....	6
1.6 Speciell turistrelaterad verksamhet	6
1.7 Icke turistrelaterad verksamhet	7
1.8 Djurslag som finns på gården.....	8
1.9 Djurslag som gäster har kontakt med	9
Risk för personskador	9
2.1 Skriftlig information om säkerhet och regler	9
2.2 Speciell rutin för information till gäster om säkerhet och regler	9
2.3 Huruvida gäster inte följer regler med ökad skaderisk som följd	10
2.4 Har någon gäst blivit skadad eller varit nära att skadas på gården	10
2.5 Vilka åtgärder har vidtagits för att undvika olyckor för gäster på gården	11
2.6 Har familjemedlem skadats på ett sätt som lika gärna kunde ha drabbat en gäst	11
2.7 Upplever värdarna att gäster har större risk att råka ut för olycka än personer som bor och är uppväxta på gård	12
Hälsorelaterad skaderisk	12
3.1 Har någon gäst blivit sjuk av att vistats på gården antingen av mat eller av kontakten med djur.....	12
3.2 Finns det möjlighet till handtvätt i anslutning till att gäster har klappat djur	12
3.3 Har det upprättats egenkontroll för livsmedelshantering	13
3.4 Har det varit livsmedelsinspektion av gästverksamheten	13
3.5 Finns det rutiner för bekämpning av skadedjur och insekter i utrymmen för livsmedelshantering.....	13
3.6 Önskas information eller rådgivning avseende hälsa och säkerhet på landsbygden..	13
3.7 Om i vilken information önskas	13
Diskussion	14
Referenser	16
Bilaga 1, enkäten	17

Inledning

Den svenska turistnäringen omsatte 244 miljarder kronor år 2008 och är den snabbast växande näringen i landet (Tillväxtverket, 2009). Speciellt gäller detta landsbygdsturismen som är den typ av turism som växer snabbast.

Enligt en alldeles färsk undersökning som presenterats av LRF (2009) kommer nästan varannan person, 45 procent att spendera hela eller delar av sin semester på landsbygden i sommar. Hela 81 procent av befolkningen känner till att man kan hyra in sig och bo på en bondgård. Av dessa är var tredje, eller omkring 2 miljoner personer, intresserad av att prova denna boendeform på sin semester. Bo på Lantgård är en av landsbygdens starka turismprofiler med mer än 400 medverkande gårdar.

Landsbygdens och lantbrukets miljöer är således mycket attraktiva för turister från både Sverige och från utlandet. Vi vet att lantbruk kan vara en miljö med många hälso- och skaderisker för såväl yrkesverksamma, familjemedlemmar som för besökare inom olika turistverksamheter. Det kan gälla hälsorelaterade frågor och eventuella risker med smittspridning från djur till människa (*zoonoser*), som exempelvis EHEC eller *Salmonella*. Det ställer krav på ordningsregler, möjligheter till handtvätt etc. Andra risker kan gälla livsmedelssäkerhet som vid hantering av mat och dess förvaring, tillagning och så vidare. Skaderisker kan också förekomma i kontakter med djur på gårdar, farliga maskiner, brunnar, dammar och så vidare, som lantbrukare måste beakta i sin verksamhet.

Under åren 1997-2007 dog 155 personer i arbetsolyckor inom skogs- och lantbruk vilket gör denna sektor till Sveriges farligaste arbetsplats (Arbetsmiljöverket, 2008). Lantbruk skiljer sig från andra arbetsplatser genom att samtidigt vara både arbets- och boendemiljö. Det har dessutom visat sig att det finns ett stort mörkertal av olyckor i den officiella statistiken då endast 8 procent av de inträffade arbetsskadorna rapporteras. Skadorna inom jordbruksverksamhet omfattar även familjemedlemmar, år 2004 drabbade 32 procent av olyckorna en familjemedlem (Pinke & Lundqvist, 2006).

I Sverige finns ingen egentlig forskning kring hälsa och säkerhet inom landsbygdsturism. National Farm Medicine Center i USA har satsat på utbildning i dessa frågor. Där har man utarbetat "Children's Health & Safety Guidelines for Agrotourism Operations" (Humann & Lee, 2007). Landsbygdsturismen är mer utvecklad i andra länder, exempelvis alltifrån upplevelser för hela familjen i USA till den njutningsrelaterade mat & boendeturismen i Italien.

Verksamheter som Bed & Breakfast var i den tidigare livsmedelslagen undantagna från lagens tillämpning, men i den senare lagstiftningen som kom 2006 omfattas även dessa verksamheter. Det innebär att B & B i egenskap av livsmedelsverksamhet också behöver ha ett system för egenkontroll av sin livsmedelshantering. Egenkontrollen innebär att företagaren systematiskt går igenom sin verksamhet, upprättar ett system och följer systemet för att undvika mat med dålig kvalitet eller mat som gör människor sjuka.

Den nya lagen är flexibel och bygger på verksamhetens omfattning och hur stora risker det är i varje enskilt fall det vill säga att den offentliga kontrollen ska vara riskbaserad och behovsanpassad. Det är viktigt att de uppsatta målen nås. Däremot är det fritt för företagen att välja vilka vägar som tas för att uppnå målen. Tidigare detaljreglering av livsmedelslokaler förskjuts till mer fokus på själva verksamheten som bedrivs. För att utöva en säker

verksamhet är relevant kunskap och ett behovsanpassat egenkontrollprogram två väsentliga hörnstenar.

Syfte med föreliggande projekt var att kartlägga hälso- och säkerhetsfrågorna inom turistverksamheten Bo på Lantgård för att som bas utarbeta praktiska råd riktat till dem som driver eller avser att starta upp satsningar inom landsbygdsturism i gårdsmiljöer.

Metod

En webbaserad enkät (se bilaga) skickades ut till samtliga medlemmar som har e-postadresser i föreningen Bo på Lantgård. Enkäten skickades till 323 e-postadresser. Av dessa kom 24 mail i retur av olika anledningar. Sammanlagt nådde det direkt adresserade utskicket 299 e-postmottagare. Två påminnelser skickades till de som inte svarat. Som tack för hjälpen lottades 20 trisslotter ut till fem var av de som svarat på enkäten. Totalt besvarade 169 enkäten vilket ger en svarsfrekvens på 57 procent.

Resultat

Allmänna frågor

1.2 Hur länge verksamheten Bo på Lantgård har funnits på gården

En liten del, 9 procent av gårdarna har varit verksamma en relativt kort tid, 0-2 år. En fjärdedel, 24 procent har varit verksamma mellan 2-5 år. Ungefär en tredjedel har varit aktiva i 5-10 år och en tredjedel i mer än 10 år.

1.3 Vilka öppettider finns för gäster

De allra flesta gårdar, 88 procent har öppet året runt, och cirka 10 procent har öppet enbart över sommaren.

1.4 Hur många gäster får plats samtidigt på gården

Storleken på verksamheterna varierar från gård till gård men de flesta är små till medel stora och en liten del är stora. Flertalet, 57 procent av gårdarna har 8 bäddar, 32 procent har mellan 8-15 bäddar på gården medan 11 procent har plats för fler än 15 personer samtidigt.

1.5 Vilken typ av pension erbjuds på gården

Variationen på vilken typ av pension som gårdarna erbjuder är inte så stor. Allra flest, 90 procent av gårdarna erbjuder självhushåll för sina gäster. 52 procent serverar frukost och ett fåtal gårdar har andra alternativ som halv- eller helpension.

1.6 Speciell turistrelaterad verksamhet

Majoriteten av gårdarna har någon speciell turistrelaterad verksamhet, en del 38 procent har ingen speciell inriktning. Bland de vanligaste verksamheterna för turister är fiske eller ta med egen häst. Hela 28 procent av gårdarna kan erbjuda fiske för gäster och till 23 procent av

gårdarna kan gäster ta med egen häst. Andra verksamheter som erbjuds på enstaka gårdar är följande;

- Badtunna
- Bakning i bagarstuga
- Barockridning
- Blomsterverkstad
- Båt och kanotuthyrning
- Cykel
- Femkamp
- Grillflotte
- Guidade turer på gården
- Guidning i hembygden
- Gårdsbutik
- Halloncafé
- Hyra häst
- Hällristvandring
- Islandshäst
- Jakt
- Konferens
- Massage
- Matlagningskurs
- MC
- Natur och kulturresa med chans att se älg och björn
- Qigongkurs
- Svampkurs
- Tennisbana
- Tovning
- Traktorkörning
- Trädgård
- Turridning
- Vandringsled
- Varm vedeldat bad och relaxavdelning
- Vin och spritprovning av egen tillverkning
- Väva och sy
- Åka häst och vagn
- Äventyrsgård

1.7 Icke turistrelaterad verksamhet

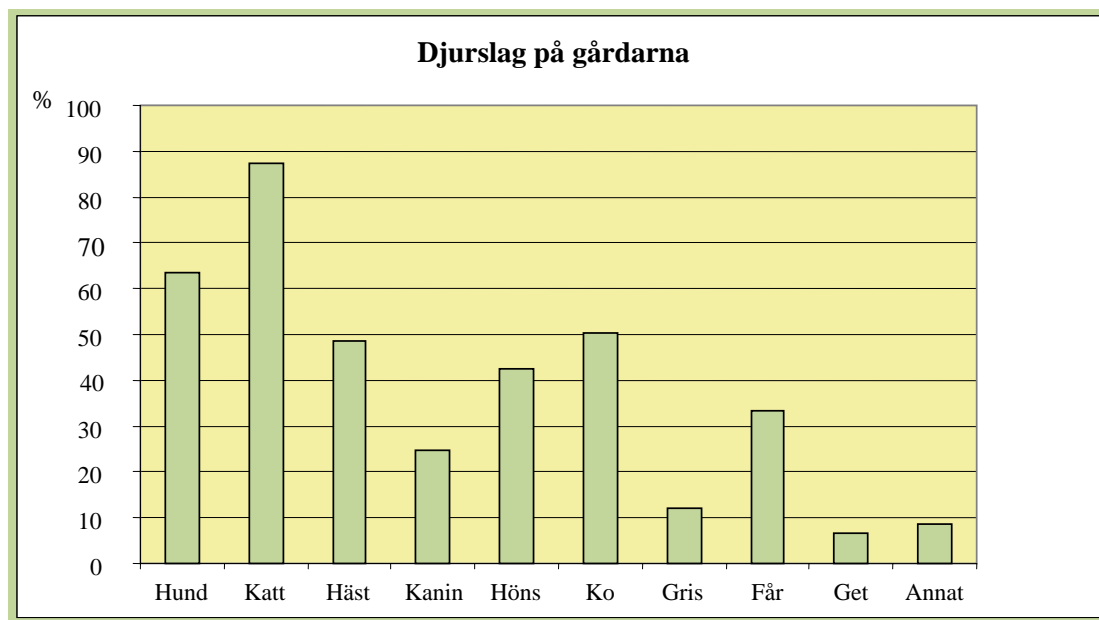
Många gårdar har verksamheter som inte är turistrelaterad. 50 procent har växtodling, 39 procent har köttjur, 18 procent har mjölkkor och 5 procent har grisproduktion. Det finns även ett mindre antal gårdar som har olika verksamheter som följande;

- Bärödling
- Champinjonodling
- Dikor
- Dovhjortar
- Ekologisk grönsaks och växtodling

- Ekologisk odling av Dinkel
- Ekologisk äggproduktion
- Energigröda – hampa
- Fruktdodling
- Flis
- Får
- Handverk
- Hobbyhöns och kräftdammar
- Hästar
- Kurs i personlig utveckling
- Lamm-, kyckling- och gåsuppfödning
- Maskinstation och traktorpulling
- Pumpor
- Skog
- Sockermajs
- Sparrisodling
- Stuteri
- Vildsvin
- Åkeri

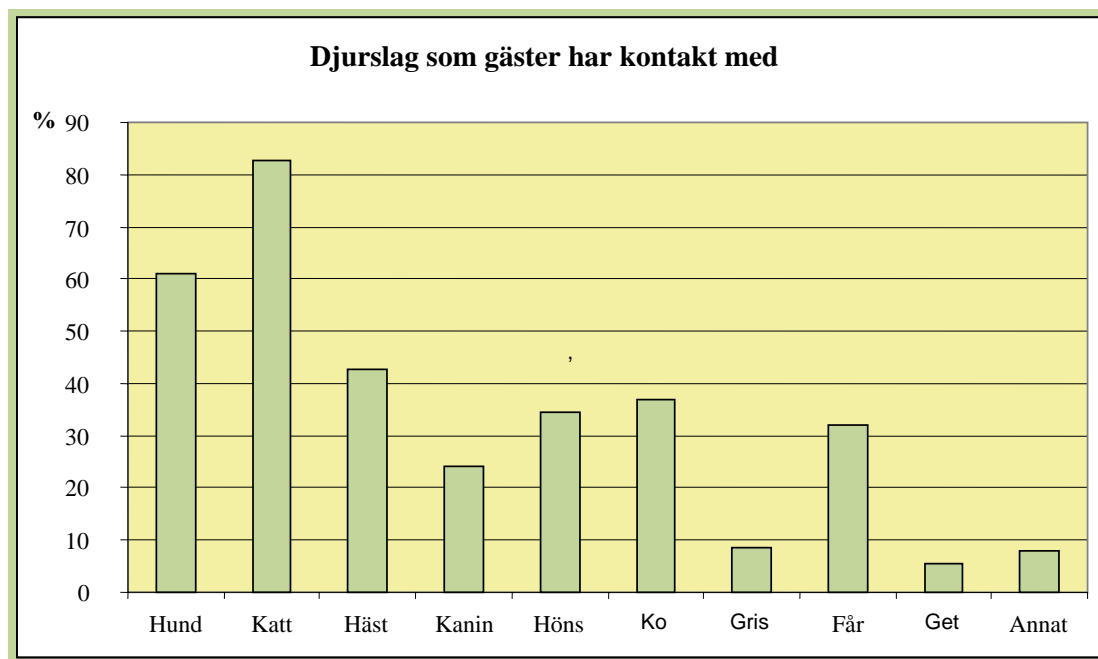
1.8 Djurslag som finns på gården

Det vanligaste djurslaget på gårdarna är katt, vilket finns på 87 procent och hund som finns på 64 procent av gårdarna. Hästar och kor finns på cirka hälften av gårdarna, 42 procent har höns, en tredjedel har får. Därefter finns det på ett mindre antal gårdar djur som kanin, ankor, dovhjort, guldfiskar, gäss, påfåglar eller kalkoner.

1.9 Djurslag som gäster har kontakt med

Vanligaste djurslag som gäster kan ha kontakt med är katt till 83 procent. Därefter är det hund som är det mest förekommande djurslaget på cirka 60 procent. På cirka 40 procent av gårdarna finns häst. Höns, kor eller får kan gäster ha kontakt med på mellan 30–40 procent av gårdarna. Kanin finns på drygt 20 procent och gris eller get finns på mindre än 10 procent av gårdarna. Andra djurslag som gäster kan komma i kontakt med är ankor, bi, fiskar, eller påfåglar.

Risk för personskador

2.1 Skriftlig information om säkerhet och regler

På frågan om det finns skriftlig information om säkerhet och regler på gården på svenska svarade cirka 40 procent av gårdarna ja. 10 procent har information även på ett annat språk. 50 procent har ingen skriftlig information.

2.2 Speciell rutin för information till gäster om säkerhet och regler

Cirka 60 procent av gårdarna svarar att de har rutiner då de ger gäster information (antingen skriftlig eller muntlig) om säkerhet och regler på gården. Cirka 40 procent av gårdarna uppger att de inte har någon speciell rutin för information.

Några gårdar har en informationspärm som värdarna går igenom med gäster vid en fika när gästerna anländer. På de flesta gårdar informerar och berättar man om regler när gästerna kommer till gården. En del har redan skickat information tillsammans med bokningsbekräftelsen. På många gårdar blir gästerna guidade runt på gården och informerade när de anländer till gården. Flera beskriver att de anpassar informationen till vilka gästerna är. Är det exempelvis gäster med barn får de information som är speciellt riktad för den specifika målgruppen.

2.3 Huruvida gäster inte följer regler med ökad skaderisk som följd

De allra flesta, 87 procent av gårdarna upplever att gäster följer deras regler. Dessa värdar beskriver det som ovanligt att gäster inte följer regler och att många är försiktiga och vill att någon ska visa dem runt på gården. En lantbrukare uppgav att han endast haft en incident på tio år, då barn jagade och kastade sten på betesdjur.

På ett antal, 13 procent av gårdarna har man däremot erfarit att gäster inte har följt regler med ökad skaderisk som följd. Det har hänt att barn har vistats där de inte borde vara, t ex inne bland djur i ladugården, eller klättrat på ensilagebalar. En del föräldrar har inte haft tillräcklig uppsikt över sina barn. Från en gård rapporterades: *"Finns de föräldrar som tror att de har kommit till Bullerbyn och att barnen kan springa helt fritt och att vi automatiskt skall vara barnvakt. En familj lät sin treåring springa som hon ville trots tillsägningar. Lyckades i sista stund rädda henne ifrån att bli påkörd av mjölk bilen då denna körde på ackord in på gården"*. En annan värd berättade om en gäst som slarvat med att använda flytväst.

Från en gård berättas att de undviker att ha gäster under de mest aktiva perioderna som sådd, då det finns en större risk att exempelvis barn som inte är under sina föräldrars uppsikt kan bli påkörd av en traktor mm.

2.4 Har någon gäst blivit skadad eller varit nära att skadas på gården

På de flesta gårdar, 88 procent har inte någon gäst skadats eller varit nära att skadas, medan 12 procent uppgav att det hade inträffat eller varit nära att inträffa tillbud.

En svarande berättar: *"Eftersom det är krav på hög brandsäkerhet har vi tunga självstängande dörrar till rummen. Ibland klämmer sig barn där. En gång fick ett barn åka till akuten med ett skadat finger. Vi informerar om att de ska vara försiktiga med dörrarna."* På en gård har en gäst brutit armen vid ett fall i jordgubbslandet. I samband med ridning har det hänt att barn trillat av, blivit trampat eller sparkat.

I ett svar beskrivs en olycka med en brunn. *"En 7årig flicka ramlade ner i en brunn då brädlocket visade sig vara murket underifrån vilket inte syntes ovanifrån. Vi fick dock snabbt upp henne utan några större skador."*

Det har hänt att gäster blivit getingstungna på gårdar, fått ett fiskedrag i handen eller kommit för nära el-stängsel. På en gård hände det att ett barn åt råttgift. En svarande berättade om en olycka med hunden på gården: *"Vår hund tog till självförsvar mot ett överaktivt barn. Barnet försökte köra ner en pinne i halsen på hunden och fick några ytliga bitmärken. Hunden avlivades dagen därpå till barnets och familjens stora bestörtning."* På en annan gård hände en olycka vid en sjö. *"Litet barn har trillat i vattnet, drogs upp av större barn medan vuxna var inne . Vi hade särskilt sagt till om flytväst och givit dem en som passade. Flytvästar är gratis. Vattnet är mörkt och det kan gå raskt."*

En gäst tog med sin egen katt. *"då katten blev rädd för elstängslet bet den gästen i fingret"*. En lantbrukare berättar om en incident: *"De gick själva in i hästhagen, då blev en häst skrämmd och snurrade runt. Ett barn stod i vägen . Det kunde ha gått galet men nu blev det bara lite blåmärken."* En annan person uppger: *"Vid lek på gräsmatta tillsammans med andra barn skadade sig en kille – handledsfraktur."* På en gård blev en gäst sjuk och fick ett astmaanfall på grund av att föregående familj hade haft en katt inne i lägenheten.

En svarande rapporterar om en olycka som kunde ha gått riktigt illa. *”Ett övernattande par som sade sig ”kunna elda i kakelugn” hade i ett rum med öppen spis stängt spjället och blivit kolosförgiftad. Hennes man gick vimmelkantig på toaletten. Upptäckte sedan att frun var medvetlös och ringde efter ambulans. På eftermiddagen efter återkom de och hade återhämtat sig. Att inte stänga spjället vid eldning i detta rum är faktiskt något vi informerar om.”*

2.5 Vilka åtgärder har vidtagits för att undvika olyckor för gäster på gården

En fråga ställdes om vilka åtgärder som har vidtagits för att undvika olyckor på gårdar. Ett stort antal åtgärder uppgavs och listas nedan;

- Allmän ordning på gården
- Anlagt en inhägnad avdelning med sittplatser och boulevards
- Avspärning
- Bra lekplatser
- Brandvarnare och brandklassar
- Farliga ämnen som djurmediciner och sprutmedel förvaras inlåsta
- Flytvästar
- Följer med gäster runt på gården
- Gör husesyn varje år och åtgärdar brister
- Har hunden instängd när det är gäster på gården
- Information/ informations pärm
- Kontrollerar brunnlock och har dessutom nät över brunnar
- Låser dörrar
- Räckan
- Skydd på kraftöverföringsaxel o dyl på traktorer och maskiner
- Skylt vid t ex elstängsel, farliga ställen
- Staket vid t ex gödselbrunn, pool och vid damm
- Tar bort stege till höloft
- Tar ner döda grenar från stora träd
- Timer på spis
- Trafikskylt om lekande barn
- Trappgrind vid trapp och till sovloft
- Trappräcken

2.6 Har någon familjemedlem skadats på ett sätt som lika gärna kunde ha drabbat en gäst

På majoriteten av gårdarna, 92 procent har det inte hänt att någon i den egna familjen har skadats på ett sätt som lika gärna kan drabba en gäst. Men på 3 procent av gårdarna har det förekommit incidenter som lika gärna skulle kunna inträffa för en gäst. Några skador har hänt i samband med ridning som tramp, spark eller brutit ben efter fall av häst. En person har blivit knuffad av en bagge och en balvagn gick upp när kusiner åkte med. En gård rapporterar att: *”Ett av våra egna barn fick en stor plåtskiva över benen när kusiner körde henne i en barnvagn. Plåtskivan stod tillfälligt på en ”kant” och skymde en fin bild på väggen som barnen försökte titta på. Barnet fick som tur var endast mycket rejäla blåmärken.”*

2.7 Upplever värdarna att gäster har större risk att råka ut för olycka än personer som bor och är uppväxta på gård

Cirka hälften av de svarande upplever inte att gäster har större risk att råka ut för olycka än personer som bor och är uppväxta på gård. 32 procent tycker tvärt om och 19 procent svarar att de inte vet. Lantbrukarna berättar att många gäster är omedvetna och ovana om farorna som kan finnas på en gård. Vissa kan sakna respekt och kunskap. Är man inte vand att vara i närheten av djur kan man ofta inte läsa deras beteende. En svarande skriver: *”är man uppväxt i en annan kultur (annat land, staden eller mindre by) vet man inte alltid vad som kan utgöra risker eller faror. De flesta tycker att allt verkar farligt, om ingen förklarar. Därför är den personliga kontakten och handledningen så viktig.”*

Det kan också vara motsatsen, en lantbrukare berättar: *”Tvärtom! Gästerna respekterar mina regler och är försiktiga. Däremot barn (och föräldrar!!!) som bor i närheten och besöker gården ibland är betydligt mer kaxiga och oförsiktiga. De löper större risk att råka ut för något”. Ett svar beskriver: ”Snarare tvärt om eftersom dom har en respekt för de faror man talar om för dom. Stadsbor är mer försiktiga.”*

Någon beskriver: *”Kanske är det så att de som är uppväxta på en gård istället blir nonchalanta så risken jämnas ut.”* Ett annat svar lyder: *”Både ja och nej. Personer som är uppväxta på gården tar man mer för givet att de inser var farorna finns, men å andra sidan exponeras de som är uppväxta här dagligen och trötthet mm kommer med in i bilden.”*

Hälsorelaterad skaderisk

3.1 Har någon gäst blivit sjuk av att vistas på gården antingen av mat eller av kontakten med djur

Det var väldigt få gårdar som någon gäst blivit sjuk på under sin vistelse, vare sig av mat eller av kontakt med djur. Endast på en gård blev en kvinna sjuk och fick feber eftersom hon var överkänslig mot myggstick och gick ut barant i skogen. På en gård fick en gäst kattallergi. Ingen uppger att någon gäst har blivit sjuk av mat på någon gård vad värdarna känner till. En svarande berättar att: *”svampplockning kan ställa till problem men vi hjälper oftast när de kommit tillbaka från skogen. Många gånger så plockas giftiga svampar!”* Från en gård berättas att de aldrig låter gäster dricka av gårdens mjölk. 93 procent svarar att ingen gäst blivit sjuk hos dem och 6 procent svarade att de inte vet om så är fallet.

3.2 Finns det möjlighet till handtvätt i anslutning till att gäster har klappat djur

På många gårdar, 83 procent finns det möjlighet till handtvätt i anslutning till att gäster har klappat djur. En gård svarar: *”Ja vi informerar om EHEC och att man måste tvätta sig efter kontakt med djur.”* Flera gårdar har tvättställ med tvål och torkpapper i ett mjölkrum eller i personalutrymme, stallet, omklädningsrum, sadelkammare eller ladugårdskök. På en del gårdar har man tvättmöjligheter utomhus och på några gårdar är det inte så långt mellan djuren och gästernas boende så de kan gå in och tvätta sina händer där. Ett par gårdar använder även handsprit. 17 procent av gårdarna uppger att det inte finns möjlighet till handtvätt i anslutning till att gäster har klappat djur.

3.3 Har det upprättats egenkontroll för livsmedelshantering

34 procent av de svarande anger att de har upprättat egenkontroll för sin livsmedelshantering (beredning och servering av mat till gäster) och 66 procent har inte upprättat egenkontroll. Några är på gång och ska upprätta egenkontroll inom kort. Av de som uppgav att de inte har egenkontroll fanns det någon gård där frukostgäster får en korg med ingredienser inköpt på ICA och gör i ordning sin egen frukost. På några gårdar ställer man in ingredienser till frukost i gästernas kylskåp så att de kan servera sig själva.

3.4 Har det varit livsmedelsinspektion av gästverksamheten

På frågan om gården har haft livsmedelsinspektion av sin gästverksamhet svarar 25 procent ja, medan 75 procent inte har haft inspektion. Ett par gårdar meddelar att de har årlig inspektion. Ett tiotal gårdar uppger att de inte har servering och därför inte heller får livsmedelsinspektion.

3.5 Finns det rutiner för bekämpning av skadedjur och insekter i utrymmen för livsmedelshantering

60 procent av gårdarna har ingen speciell rutin för bekämpning av skadedjur och insekter i utrymmen för mathantering och servering. 40 procent av gårdarna har rutiner för skadedjursbekämpning. 23 gårdar uppger att de har avtal med Anticimex för detta ändamål. Många gårdar har exempelvis fällor, råttgift, katt eller detektor med ultraljud för att bekämpa gnagare. För insekter och flugor används flugsmällare eller elektrisk insektsfångare. Det är viktigt att hålla fönster stängda eller sätta i insektsnät för fönster för att hålla skadedjur ute. Det är också viktigt att agera i tid när man upptäcker problem eller som en lantbrukare beskriver rutinen för bekämpning av skadedjur: *"utrota dem omgående"*.

3.6 Önskas information eller rådgivning avseende hälsa och säkerhet på landsbygden

Många värddar, cirka 40 procent är positiva till information eller rådgivning avseende hälsa och säkerhet på landsbygden. Cirka 60 procent tycker inte att de behöver mer information. En värd beskriver att kommunens hälsoskyddsinspektörer behöver kompetensutveckling för att kunna fungera som rådgivare och stöd i sin roll. Det framkommer att det är viktigt med relevant information eftersom när tiden är knapp blir det svårt att hinna med att ta del av all information som finns. Samtidigt kommer det signaler om att information behövs om t ex nya regler. Det kan också vara värdefullt att friska upp minnet och att det är lätt att bli hemmablind.

3.7 Om i vilken information önskas

På frågan om i vilken form information önskas är webb-baserad information mest efterfrågad, det vill säga av 63 procent. 16 procent tycker att kurs eller utbildning skulle vara bra och 18 procent föredrar rådgivning på gården. Någon tycker att det skulle vara givande att träffa andra Bo på Lantgårdsvärddar på en kurs för att utbyta erfarenheter.

Diskussion

Olycksrisken för människor som besöker gårdar är betydande, enligt denna undersökning. Flera incidenter rapporteras som skulle kunna ha lett till dödsfall eller svåra skador. Många gårdar är välmedvetna om den olycksdrabbade miljö de lever i och arbetar även aktivt med säkerhet, både för sig själva, familjen och för gäster. Trots detta kvarstår faktum att lantbruk är en högrisk miljö, även för besökare. Det tyder på att arbetet med säkerhet måste fortgå på bred front för att reducera skador och dödsfall.

Svarsfrekvensen, 57 procent, på enkäten kan ses som ett relativt gott resultat beroende på att svarsfrekvensen för webbenkäter är generellt lägre än för postala enkäter. Orsaker till den lägre svarsfrekvensen kan vara att det är lättare att glömma bort ett e-brev i datorns e-postlista än ett brev som ligger synligt på bordet. En del enkäter kommer kanske aldrig fram på grund av orsaker som att brevet fastnar i en brandvägg eller i ett spamfilter. E-postadresserna kan vara gamla eller felaktiga, det kan vara mottagare som inte läser e-post dagligen, eller att enkäten inte når mottagare för att brevlådan är full (Trost, 2007).

Svaren på enkäten visar att på väldigt många gårdar finns det katt och hund och på hälften av gårdarna finns kor och hästar. Djurslag som gäster har kontakt med är motsvarande men med någon lägre siffror. Höns kor och får kan gäster ha kontakt med på mellan 30-40 procent av gårdarna. När det gäller *EHEC*-bakterien hittas den oftast hos nötkreatur, får och getter. Djuren kan bära på bakterien utan att bli märkbart påverkad av den. Hos människor däremot kan *EHEC* ge blodiga diarréer och skada njurarna med allvarliga permanenta sjukdomstillstånd till följd. Barn och personer med nedsatt immunförsvar löper störst risk att bli sjuka.

Ett bra skydd mot *EHEC* är en god hand- och livsmedelshygien. Det är också viktigt att vuxna har uppsikt över barn som har kontakt med djur. Det är onödigt att tillåta barnen exempelvis pussa djur. *EHEC*-smittan kan spridas genom djurens saliv och avföring. Bakterien kan även finnas i miljön kring djuren. För att minska risken att bli smittad bör man undvika att bada i vatten som gränsar till beteshagar där djur vistas. Man bör inte heller dricka opastöriserad mjölk (Jordbruksverket, 2009).

Hälften av gårdarna har skriftlig information om säkerhet och regler och hälften har inte information skriftligt. Detta indikerar på att det kan finnas behov för en generell skriftlig information som kan gälla för alla gårdar. Cirka hälften av gårdarna har någon rutin då de ger gästerna information (skriftlig eller muntlig).

Värdarna berättar att flertalet gäster följer gårdens regler. Dock har 30 procent erfarenhet av gäster som inte har följt regler med ökad skaderisk som följd. 12 procent av gårdarna redovisar att det hade inträffat eller varit nära att inträffa tillbud. Dock uppgav 88 procent inte några inträffade skador eller olycksfall. Den officiella statistiken visar också på en dyster verklighet där gårdar är en olycksdrabbad miljö för såväl yrkesverksamma som andra närvarande människor. I enkäten redovisar lantbrukarna att de vidtagit en rad olika åtgärder för att gästerna ska undvika olyckor. De allra flesta lantbrukarna i denna studie är väl medvetna om risker i lantbruksmiljö och arbetar aktivt med säkerhet. På några gårdar har någon i familjen skadats på ett sätt som lika gärna kunde ha drabbat en gäst.

När det gäller huruvida gäster löper större risk att råka ut för en olycka än personer som bor och är uppväxta på en gård lämnas inte en entydig bild. Det beskrivs dels att många gäster är omedvetna och ovana om farorna som kan finnas på en gård. Vissa kan sakna respekt och

kunskap eller är inte vana att vara i närheten av djur och därmed inte kan läsa deras beteende. Dels beskrivs gäster med motsatt beteende, som är mycket försiktiga och följer instruktioner och regler noggrant. Människor som har en bakgrund från landsbygd kan vara för självsäkra och ta risker. Troligtvis kan det skifta från person till person beroende på t ex vilken kunskap eller personlighet och därmed benägenhet att ta risker.

Enligt denna undersökning känner man inte till något fall där en person blivit sjuk av mat eller i kontakt med djur på gårdarna. Livsmedelshanteringen som förekommer på gårdarna är oftast av låg risk. De flesta som har servering bereder endast frukost vilket oftast inte innebär några högriskmoment. Från andra sidan sett är det känt att endast ett fåtal av inträffade matförgiftningar anmäls. Av anmälda matförgiftningar är det i sin tur inte alla fall som utreds (Westöö, Lindblad et al. 2007).

Väldigt många gårdar, 83 procent, har möjlighet till handtvätt i anslutning till att gäster har klappat djur. Möjligen är siffran ännu högre beroende på att de som svarat att de inte har tvättmöjligheter kanske inte heller har djur som gästerna har kontakt med.

Trots den nya livsmedelslagstiftningen som numera även om fattar livsmedelshantering på exempelvis Bo på Lantgårdar är det endast en tredje del av gårdarna som har upprättat egenkontroll och ännu färre, en fjärde del som har haft livsmedelsinspektion av sin verksamhet. Även här kan de som svarat nej på frågan om livsmedelsinspektion eller frågan om egenkontroll kanske inte har hantering av livsmedel och det är därför inte heller aktuellt med varken egenkontroll eller livsmedelsinspektion.

Hälften av gårdarna, 52 procent, serverar frukost och ett fåtal gårdar erbjuder halv- eller helpension. 60 procent av gårdarna uppger att de inte har någon speciell rutin för bekämpning av skadedjur och insekter i utrymmen för mat hantering. Enligt den nya livsmedelslagstiftningen bör det finnas kontroll av eventuell närvaro av skadedjur och skadeinsekter, och för vilka korrigerande åtgärder som ska vidtas vid förekomst (Livsmedelsverket, 2006).

Cirka, 40 procent tycker att de behöver mer information eller rådgivning avseende hälsa och säkerhet på landsbygden. Drygt hälften av gårdarna, 60 procent, anser att de inte behöver mer information. Av svaren att döma tycks kunskapen vara lägre när det gäller livsmedelssäkerhet när det gäller den generella olycksrisken och zoonoser är kunskapen lite högre. Detta kan bero på den relativt nya livsmedelslagstiftningen från 2006. Av de som önskar information är det flest, 63 procent, som önskar webb-baserad information kanske på grund av tidsbrist eller svårighet att lämna gården.

Referenser

Arbetsmiljöverket (2008) *Occupational accidents and work-related diseases 2007, preliminary report*. Arbetsmiljöstatistik Rapport 2008:2 SCB, Arbetsmiljöverket.

Humann, MJ & Lee, BC. (2007) *Agritourism Health and Safety Guidelines for Children*. Marshfield, WI: Marshfield Clinic.
http://agmarketing.extension.psu.edu/Retail/PDFs/agri_child_guide.pdf

Jordbruksverket (2009) *Glöm inte att tvätta händerna efter kontakt med djur*, Informationsenheten.
<http://www.sjv.se/nyhetsarkiv/nyheter/glominteatttvattahandernaefterkontaktmeddjur.5.424d259d1214272440980001840.html>

Livsmedelsverket (2006) *Vägledning Hygien*. <http://www.slv.se/sv/Settings/Sok-Siteseeker/?quicksearchquery=v%c3%a4gledning+hygien>

LRF (2009) *Pressmeddelande*. <http://www.lrf.se/Om-LRF/Kontakta-LRF/Press/Pressmeddelanden/2009/Var-tredje...>

Tillväxtverket (2009) *Årsbokslut för svensk turism och turistnäring*.

Pinzke, S. & Lundqvist, P. (2006) *Arbetsolycksfall i jord- och skogsbruk 2004*. Alnarp. Institutionen för jordbrukets biosystem och teknologi, Sveriges Lantbruksuniversitet.

Trost, J. (2007) *Enkätboken*. Studentlitteratur.

Westöö, A., Lindblad, M., Lindqvist, R. et al. (2007) *Rapporterade misstänkta matförgiftningar 2006*. Statens Livsmedelsverk & Smittskyddsinstitutet.

Hälsa och säkerhet inom landsbygdsturism

Ansvarig utgivare

Rosmari Emanuelsson, Arbetsvetenskap, LTJ-fakulteten på Alnarp

Allmänna frågor

*** 1.1 Din e-postadress?**

Din e-postadress kommer endast att användas för att lotta ut trisslotter samt för eventuell påminnelse av enkät

*** 1.2 Hur länge har Ni haft verksamheten Bo på Lantgård på er gård?**

- 0 - 2 år
- 2 - 5 år
- 5 - 10 år
- mer än 10 år

*** 1.3 När har Ni öppet för gäster?**

- Året runt
- Endast på sommaren
- Annat

*** 1.4 Hur många gäster har Ni plats för samtidigt på gården?**

- Färre än 8 personer
- Mellan 8 - 15 personer
- Fler än 15 personer

*** 1.5 Vilken typ av pension erbjuder Ni?**

- Självhushåll
- Frukost
- Halvpension
- Helpension

Annat

Ev kommentar:

*** 1.6 Har Ni någon speciell turistrelaterad verksamhet på gården? (Ett eller flera svar)**

Hyra häst

Jakt

Konferens

MC

Fiske

Ta med häst

Åka häst och vagn

Ingen speciell inriktning

Annat

*** 1.7 Har Ni någon icke turistrelaterad verksamhet på gården?**

Mjölkkor

Köttdjur

Grisproduktion

Växtodning

Annat

*** 1.8 Vilka djurslag finns på gården?**

Hund

Katt

Häst

Kanin

Höns

Ko

Gris

Får

Get

Annat

*** 1.9 Vilka djurslag har gästerna kontakt med?**

Hund

Katt

Häst

Kanin

Höns

Ko

Gris

Får

Get

Annat

Risk för personskador

*** 2.1 Finns skriftlig information om säkerhet och regler på gården?**

Ja, på svenska. (Ni får gärna skicka den till oss)

Ja, på annat språk.

Nej

Ev kommentar:

*** 2.2 Har Ni någon speciell rutin då ni ger gäster information (skriftlig eller muntlig) om säkerhet o**

Ja, beskriv gärna

Nej

Ev kommentar:

*** 2.3 Händer det att gäster inte följer Era regler med en ökad skaderisk, som följden ?**

Ja, beskriv gärna

Nej

Ev kommentar:

* **2.4 Har någon gäst blivit skadad eller varit nära att skadas hos Er?**

Ja, beskriv gärna

Nej

Ev kommentar:

* **2.5 Vilka åtgärder har Ni vidtagit för att undvika olyckor för gäster på gården? (t ex avspärninga**

* **2.6 Har någon i Er egen familj skadats på ett sätt som lika gärna kunde ha drabbat en gäst?**

Ja, beskriv gärna händelsen

Nej

Vet ej

Ev kommentar:

* **2.7 Upplever Ni att gäster har större risk att råka ut för en olycka än personer som bor och är upi**

Ja, förklara gärna

Nej

Vet ej

Ev kommentar:

Hälsorelaterad skaderisk

* **3.1 Har någon gäst blivit sjuk av att vistas hos Er, antingen av mat eller av kontakten med djur?**

- Ja, matrelaterad. Beskriv gärna.
- Ja, djurrelaterad. Beskriv gärna.
- Nej
- Vet ej

Ev kommentar:

* **3.2 Finns det möjlighet till handtvätt i anslutning till att gäster har klappat djur?**

- Ja, beskriv gärna
- Nej

Ev kommentar:

* **3.3 Har Ni upprättat egenkontroll för er livsmedelshantering (beredning och servering av mat till**

- Ja, beskriv gärna
- Nej

Ev kommentar:

* **3.4 Har Ni haft någon livsmedelsinspektion av Er gästverksamhet?**

- Ja, beskriv gärna
- Nej

Ev kommentar:

* **3.5 Finns det rutiner för bekämpning av skadedjur och insekter i utrymmen för mathantering och**

Ja, beskriv gärna

Nej

Ev kommentar:

* **3.6 Skulle Ni vilja ha information eller rådgivning avseende hälsa och säkerhet på landsbygden?**

Ja, beskriv

Nej

Ev kommentar:

* **3.7 Om ni önskar information eller rådgivning vilken form skulle i så fall passa Er bäst?**

Webb-baserad information

Kurs/Utbildning

Rådgivning på gården

Annat

Ev kommentar:

[Gå tillbaka till att editera enkäten](#)